

/SEĆANJA

Dr Jovica TRKULJA*

MOMIR B. MILOJEVIĆ (1933–2021)
ČUVAR BAŠTINE PRAVNOG FAKULTETA U BEOGRADU

Nedavno, uoči Božića, preminuo je Momir B. Milojević, profesor i dosledni čuvar svetlih tradicija Pravnog fakulteta u Beogradu, stručnjak za međunarodno pravo, sveštenik prava i pravde, iskreni patriota, pisac dragocenih knjiga i studija. Njegova smrt predstavlja težak gubitak ne samo za nas, njegove kolege i prijatelje, nego i za celu srpsku pravnu struku.

*

Momir B. Milojević je rođen 22. aprila 1933. godine u Beogradu, u uglednoj građanskoj porodici. Njegov otac Branislav bio je sudija, a njegov stric Predrag poznati novinar i publicista. Otac je gradio karijeru od sudskog pripravnika do afirmisanog sudije i advokata. Budući da je često dobijao premeštaje, od Knjaževca i Smedereva do Pirota i Kraljeva, Momir je osnovnu školu učio u mestima službovanja svog oca. Gimnaziju je završio 1952. godine u Kraljevu kao jedan od najboljih učenika u generaciji.

* Redovni profesor u penziji, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Srbija, trkulja@ius.bg.ac.rs.

Na Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu upisao se školske 1952/53. godine, a diplomirao je 1956. sa odličnim uspehom. Tokom studija napisao je više priloga koji su nagrađeni na konkursima za studentske radove. Jedan je od osnivača i prvih članova Kluba Ujedinjenih nacija na Pravnom fakultetu i Univerzitetu.

Posle odsluženja vojnog roka (1957/58) bio je stipendista Saveta za prosvetu Srbije za postdiplomske studije na beogradskom Pravnom fakultetu, na kojem je 1965. godine sa odlikom odbranio doktorsku disertaciju „Položaj pojedinca i njegov aktivni subjektivitet u međunarodnom pravu“.

Kao stipendista francuske vlade, boravio je na usavršavanju u Parizu (1966–1968) radi proučavanja uloge međunarodnih organizacija u integraciji Evrope. Nakon toga je u više navrata bio na studijskim boravcima u Francuskoj i Holandiji, što je presudno uticalo na njegovo intelektualno formiranje.

Od 1960. godine prof. Milojević je bio zaposlen na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, prošavši put od asistenta do redovnog profesora, zvanja u koje je izabran 1989. Predavao je Međunarodno javno pravo, Međunarodne organizacije i Međunarodne odnose. Na postdiplomskim studijama držao je produbljene kurseve iz Međunarodnog javnog prava i Međunarodnih odnosa te specijalne kurseve: Članstvo u Ujedinjenim nacijama, Rešavanje sporova u međunarodnim organizacijama, Koegzistencija, Evropska bezbednost i saradnja, Nadležnost država i međunarodno pravo, Položaj radnika migranata i Međunarodna zaštita ljudskih prava.

Bio je član, sekretar i predsednik više komisija i drugih tela Pravnog fakulteta, kao i v.d. šefa Katedre za međunarodno pravo i međunarodne odnose. Održao je brojna predavanja i učestvovao na više od 90 naučnih i stručnih skupova u zemlji i inostranstvu. Delovao je i kao potpredsednik i saizvestilac Potkomiteta za razvoj ljudskih prava u svetlosti Helsinške deklaracije (1976–1982), član Komisije za ljudska prava Svetskog udruženja za međunarodno pravo (1975–1982), Komiteta za primenu ljudskih prava (1982–1992), Jugoslovenske lige za mir, Jugoslovenskog udruženja za međunarodno pravo. Decenijama je bio redovni saradnik i konsultant Saveznog sekretarijata za inostrane poslove.

*

Prof. Milojević je sazrevao ukorak sa razvojem međunarodnog prava na beogradskom Pravnom fakultetu. Bio je i do danas ostao dragocen svedok i učesnik tih procesa. Njegovo znanje beše široko i pouzdano, koliko i živo i podsticajno. Njegova reč je bila odmerena i promišljena. Objavio je pet monografskih studija i preko 250 naučnih i stručnih radova, prikaza i beležaka

iz oblasti: (1) ljudskih prava (*Položaj pojedinca i njegov aktivni subjektivitet u međunarodnom pravu*, 1987) (2) međunarodnih odnosa i međunarodnog prava (*Les droits de l'homme en période d'exception*, 1986), (3) međunarodnih organizacija, (4) međunarodnog humanitarnog prava (*Povrede Ženevskih i Haških konvencija u Srbiji*, 1988), (5) međunarodnog krivičnog prava (*Međunarodne sankcije*, 1994), (6) opšte teorije države i prava i (7) međunarodnog i ustavnog prava i političkog sistema (*Ustav, pravni poredak i međunarodne obaveze Jugoslavije*, 1989).

Ti radovi su nastali kao rezultat serioznih autorovih istraživanja koja su vršena sa stanovišta unutrašnjeg, uporednog i međunarodnog prava. Njih odlikuju konceptijska konzistentnost u pristupu, velika akribija, pouzdanost i temeljitost rasuđivanja, savesnost, produbljenost i originalnost. Posebno ih krase jasan i precizan jezik, doteran, pomalo arhaičan stil i analiza utemeljena na razvijenim metodološkim i teorijskim osnovama uporednog prava. Za njega je i u usmenom i u pismenom izražavanju bilo važnije mnogo reći, a ne mnogo govoriti. U naučnom radu bio je primer naučnog poštenja i čestitosti.

Sarađujući sa prof. Milojevićem na nekim od brojnih stručnih skupova, njegove kolege i najbliži saradnici često su se mogli uveriti u to da iza mirnoće i skromnosti njegovog nastupa opstaju nepokolebljiv moralni stav, principijelnost i nadmoćna egzegetska preciznost vrhunskog pravника, kao i konzistentna teorijska refleksija.

Prof. Milojević je bio izuzetno pedantan, marljiv i vredan pregalac, koji je inspirisao mlađe naraštaje. Decenijama je bio nenametljivo sveprisutan u pravnom životu Srbije, kao jedan od naših najvećih stručnjaka za međunarodno pravo, međunarodne organizacije, ljudska prava, ali i za našu pravnu baštinu.

Mnogo je držao do srpske pravne baštine i istorije Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, uvek nastojeći da istakne ulogu onih na čijim ramenima stojimo, a da prećuti sopstveni doprinos. Bio je i ostao veoma skrupulozan i odan svojim učiteljima. Raspolagao je retkim saznanjima o prelomnim događajima i istaknutim nastavnicima Pravnog fakulteta u Beogradu.

Učestvovao je u osnivanju i radu institucija koje su se bavile ožvljavanjem zaboravljene srpske pravne baštine: projekat „Izvori srpskog prava u SANU“, časopisa *Arhiv za pravne i društvene nauke*, biblioteke „Politika i društvo“, edicije „Naučno nasleđe Pravnog fakulteta u Beogradu“, zbirke „Tragovi“, Fondacije „Miodrag Jovičić“ i drugih redakcija.

U svom naučnom i pedagoškom radu uvek se držao istraživačkih metoda i principa koje su kod nas utemeljili korifeji međunarodnog prava beogradskog Pravnog fakulteta, poput Milovanovića, Vesnića, Perića, Slobodana Jovanovića, Bartoša, Radojkovića. Po uzoru na te velikane, prof. Milojević je obavljao prosvetiteljsku misiju među pravnicima u Srbiji.

*

Momir Milojević je bio jedan od najrevnosnijih nastavnika Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu. On je uopšte bio vrlo radin čovek. U našoj pravnoj struci, po svoj prilici, niko nije bio toliko dugo i istrajno zaposlen koliko on. Bio je ne samo profesor Pravnog fakulteta nego i istraživač, letopisac i svojevrsna živa enciklopedija te ustanove i pravne struke, a povrh svega toga neumorno je održavao kontakte sa našim pravnim institucijama i istaknutim pravicima. Njegova vrednoća je iskazivana i kad je otišao u penziju te ušao u pozne godine. Njegov radni vek trajao je punih šest decenija. Rad je za njega bio blagodet, jedini lek protiv praznine u životu. Govrio je: „Kad nemam šta da radim, ja radim“ i često citirao Cicerona: „Rad krepí mladost, veseli starost, krasí sreću, a nesreći pruža utehu!“

Kojeg bi se god posla latío, Milojević bi ga vršio savesno – čak, moglo bi se reći, i suviše savesno. On je od sebe i svojih saradnika zahtevao profesionalizam, odgovornost, istrajnost i doslednost. Smatrao je da svaka odgovornost počinje odgovornošću prema samom sebi. Zato se teško opredeljivao, pa nije lako preuzimao na sebe odgovornost, ali, kad bi se jednom odlučio, bio je nepokolebljiv. Ništa ga nije moglo omesti ni pomeriti u njegovim stavovima i ubeđenjima.

U složenim stručnim pitanjima zastupao je sasvim jasan i određen stav. Nije ni najmanje ličio na one „neopredeljene“, oportuniste, karijeriste koji su zarad promocija, privilegija i sinekura bili spremni da žrtvuju svoju autonomnu kritičku poziciju, moralne principe i profesionalna načela. Naprotiv, profesor je po cenu marginalizacije i skromnog života na ivici oskudice uspevao da ostane veran sebi i svojoj samostalnosti, da odoli svim iskušenjima i da ne okalja svoju intelektualnu čestitost. Zahvaljujući tome prof. Milojević je bio čovek retke uspravnosti, principijelnosti i doslednosti.

Zbog svojih izuzetnih principa, strogih moralnih načela, živeo je krajnje skromno, a poslednje dve decenije u materijalnoj oskudici. Uprkos velikim zaslugama, njegova skromnost je učinila da je ostao skrajnut i nepoznat. Bio je od onih „skromnih ljudi koji su kod nas retki: za njih svi imaju neko malo tužno, malo podsmešljivo poštovanje“ (Ivo Andrić). Dovoljno je pomenuti da zbog svojih rigorističkih etičkih načela nije prihvatio ponuđeni nastavnički kabinet, te je radni vek na Fakultetu proveo bez sopstvenog radnog stola i kabineta. Odbijao je da primi autorske honorare za rukopise koje je objavio ili preveo sa francuskog jezika ukoliko bi posumnjao u profesionalizam i moralnost naručilaca posla. Kada je ispunio uslov za odlazak u starosnu penziju, zbog sukoba sa tadašnjom upravom Fakulteta, odbio je da potpiše rešenje o penzionisanju i do kraja života je živeo bez redovnih prinadležnosti.

Išao je kroz život uzdignute glave, trudeći se da nijednim svojim gestom, nijednom rečju ni javnim nastupom ne ukalja svoj moralni lik. Više je ličio na hrišćanske mučenike i srpske prosvetitelje XIX veka nego na modernog građanina koji se spokojno predaje i prilagođava tekovinama tehničko-industrijske civilizacije.

Tokom svoje akademske i naučne karijere ostao je dosledan načelima slobode, istine i pravde. Te vrednosti je godinama uverljivo prenosio svojim studentima i naučnom podmlatku, dajući im primer kako da kao građani i pravnici deluju u skladu sa načelima ljudskih prava i demokratske pravne države. Njegova uzorna i stvaralačka univerzitetska karijera redak je primer posvećenosti pozivu, struci i instituciji u kojoj je radio.

Bio je izuzetno pouzdan i odan kolega i prijatelj. Prema prijateljstvu se odnosio kao prema biljci koju treba često zalivati. Smatrao je da se pravi prijatelj pokazuje u nevolji. Držao se mudre poruke Katona Starijeg: *Nec quisquam melior medicus quam fidus amicus* (Nema boljeg lekara od vernog prijatelja). Nema među njegovim prijateljima pozleđenog kojeg on nije tešio i hrabrio, bolesnog kojeg on u bolesti nije obilazio i bodrio, pokojnika koji je odlazio sa ovoga sveta kojem on nije odao poštu. Objavio je više desetina nekrologa i sećanja na svoje preminule prijatelje i saradnike.

Od trenutka kada je primljen za asistenta Pravnog fakulteta u Beogradu 1960. njegov život i rad bio je utkan u rad te ustanove, tako da je nemoguće govoriti o Pravnom fakultetu a da se ne pomene prof. Milojević. Fakultet je bio velika ljubav i druga kuća Momira Milojevića. Budući da se nije ženio i da nije zasnovao porodicu, doživljavao je fakultet kao svoju drugu kuću, a studente i mlade kolege kao sopstvenu porodicu. Na fakultetu je proveo 42 godine aktivne službe.

U dugoj povesti Pravnog fakulteta nije zabeležen slučaj da je neki nastavnik posle odlaska u penziju dve decenije redovno nastavio da dolazi na Fakultet, da svakodnevno radi u biblioteci, prati glavne fakultetske manifestacije, prisustvuje odbranama magistarskih i doktorskih teza, druži se s kolegama u Nastavničkom klubu. Pravni fakultet je za njega bio svojevrtni hram i stožerna institucija srpske pravničke kulture, koju je odvajao od mnogih nedostojnih ljudi kakvi su nezapaženo prolazili njegovim amfiteatrima i seminarima. Živeo je s Pravnim fakultetom. Sve ostalo u njegovom životu nalazilo se u drugom planu. Božja milošta mu je podarila zdravlje i lucidnost do duboke starosti. Posle druženja sa nekoliko bliskih kolega, otišao je sa Fakulteta neposredno pre Nove 2021. godine. Desetak dana kasnije, uoči Božića, u svom stanu ispustio je svoju plemenitu dušu.

Izdanak građanskog Beograda koji nestaje, potomak čestite porodice Milojevića, učenik srpskih i francuskih pravnih korifeja, profesor je išao kroz život kao antički filozof, sa prosvetiteljskom lučom u ruci. Na svom časnom

životnom putu nosio je kao jedini prtljag svoje duhovno bogatstvo, svoje knjige i beskrajnu ljubav za svoj narod i svoj Pravni fakultet. Njegova lična čestitost obezoružavala je protivnike, a njegova urođena vitalnost, istrajnost i optimizam pomagali su nam i u najtežim trenucima. Bio je čovek retkih kvaliteta kojeg je svako samo po dobru pominjao i pominje.

Od našeg profesora se opraštamo s tugom, ali i ponosni što smo ga poznavali i od njega mnogo naučili. Neka mu je večna slava i hvala!

U Beogradu, 10. januara 2021.